

РЕАЛІЗАЦІЯ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Статтю присвячено виявленню організаційно-педагогічних засад та розробці механізму реалізації оновлення змісту іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей.

Ключові слова: *іншомовна підготовка, оновлення змісту, механізм реалізації, студенти нефілологічних спеціальностей.*

Статья посвящена определению организационно-педагогических основ и разработке механизма реализации обновления содержания иноязычной подготовки студентов нефилологических специальностей.

Ключевые слова: *иноязычная подготовка, обновление содержания, механизм реализации, студенты нефилологических специальностей.*

The article is devoted to revealing of organizational and pedagogical grounds and working out of the mechanism of renewal of the content of non-philological students' foreign language training.

Key words: *foreign language training, renewal of the content, mechanism of realization, students of non-philological specialities.*

Загальна стратегія навчання іноземних мов в Україні визначається потребами сучасного суспільства та рівнем розвитку лінгвістичних, психолого-педагогічних і суміжних наук. Наразі такою стратегією є комунікативний підхід. Він зумовлює практичну мету навчання й вивчення іноземних мов, а саме: оволодіння іншомовним міжкультурним спілкуванням шляхом формування й розвитку міжкультурної комунікативної компетенції та її складових: мовленнєвої, мовної, соціокультурної, соціолінгвістичної, дискурсивної та стратегічної компетенцій, а також набуття вмінь долати розбіжності в повсякденному, професійному та академічному спілкуванні.

Відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, навчання іноземної мови, спираючись на загальнодидактичні принципи, відрізняється тим, що головною метою тут виступає не накопичення знань, яке має місце у навчанні інших дисциплін, а «*оволодіння студентами діяльністю іншомовного спілкування*» [1, с. 48].

На думку провідних вітчизняних науковців (В.П. Андрущенко, П.О. Бех, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Г.В. Онкович, В.Г. Редько та ін.), якість вищої освіти значною мірою залежить від рівня володіння випускниками університетів іноземними

мовами. Сьогодні іншомовна освіта в Україні розглядається як полікультурний, полілінгвальний простір; провідні принципи її реалізації ґрунтуються на мовному й культурному плюралізмі. Питанням оновлення змісту іншомовної підготовки студентів-нефілологів присвячені роботи Н.І. Морської, Н.О. Саєнко, Н.Б. Самойленко, І.М. Чемерис та ін. На думку цих учених, іншомовна освіта повинна стати невід'ємною частиною фахової підготовки студента, оскільки з огляду на інтеграцію в європейське співтовариство тільки той студент, який володіє принаймні однією іноземною мовою, має сформовані навички міжкультурного спілкування, визнає й поважає розбіжності в рідній та чужій культурі, зможе адаптуватися до полікультурного середовища й реалізувати свій професійний та особистісний потенціал. Водночас у сучасних дослідженнях змісту іншомовної підготовки студентів-нефілологів не описано механізми оновлення змісту навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей. Це зумовило вибір теми даної статті.

Завданнями дослідження передбачено:

- виявити організаційно-педагогічні засади оновлення змісту іншомовної підготовки студентів-нефілологів;

- описати механізм реалізації оновлення змісту навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей.

У нашому дослідженні питання змісту англомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей розглядаються в контексті Програми з англійської мови для професійного спілкування (АМПС, 2005). Програма АМПС [2] спрямована на розвиток інтегрованих мовленнєвих умінь на основі сформованої іншомовної комунікативної компетенції та розрахована на те, що вона буде якомога краще узгоджена з цілями і змістом спеціальностей студентів. Навчання макроумінь має сенс лише тоді, коли ці вміння розглядаються в природному професійному контексті. Ринковий попит на такі вміння ілюструється зростаючою тенденцією до використання англійської як мови викладання на старших курсах у багатьох українських університетах. Вивчення мови, таким чином, розглядається як набуття знань та інтегрованих мовленнєвих умінь у їх взаємодії, як цього вимагають життєві ситуації.

Закладений у Програмі зміст англомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей визначається її принципами, а також:

- базується на міжнародних рівнях володіння мовою (відповідно до ЗЄР) та професійних і навчальних вміннях;
- відповідає національним кваліфікаційним рівням досягнень;
- охоплює професійний та академічний зміст (сфери предметних знань); ситуативний зміст (контекст, у якому представлені матеріали, види діяльності і т. ін.); прагматичний зміст (необхідні практичні та корисні вміння);
- враховує попередній досвід студентів, їхні потреби в навчанні та кінцеві результати.

Відбір змісту іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей базується на аналізі національних та міжнародних освітніх стандартів, загальних професійних вимог і потреб студентів.

Необхідною умовою переходу до навчання мови за новою програмою є відповідність навчання європейським стандартам, що має сприяти порушенню стереотипів у сприйнятті представників іншомовної культури та формуванню у студентів толерантного ставлення до чужої культури та цінностей, стилів життя, норм комунікативної поведінки тощо. Тому, як вважає О.О. Першукова, у процесі іншомовної підготовки слід звернути особливу увагу на теми, що відображають:

- загальноєвропейські цінності: свободу, демократію, права людини в суспільстві;
- повагу до загальноєвропейських законодавчих актів про права людини;
- прагнення до збалансованості інтересів представників різних країн і народів Європи, до проведення спільних акцій, спрямованих на розв'язання екологічних, економічних, соціальних і політичних проблем сучасної Європи і світу;

- відкритість і толерантність до представників інших культур, готовність вивчати традиції і звичаї інших народів;
- відмову від упередженого ставлення до іноземців, готовність знайти взаєморозуміння [3].

Для досягнення відповідності європейським освітнім стандартам слід ширше використовувати можливості інформаційно-комунікаційних технологій для навчання іноземної мови й розширення іншомовної компетенції студентів. Різноманітне іншомовне середовище сприяє утриманню стійкого інтересу студентів до вивчення іноземної мови та залученню їх до подальшого самостійного вдосконалення навичок володіння мовою.

Європейські стандарти навчання в університеті передбачають, що дві третини навчальної діяльності припадають на самостійну роботу студента: пошук, селекцію й обробку необхідної інформації, зіставлення різних точок зору на одну проблему та шляхи її вирішення, критичне осмислення викладеного матеріалу, вироблення власної думки щодо досліджуваної проблеми тощо. Цей принцип перегукується з європейською концепцією «навчання впродовж усього життя» (lifelong learning), оскільки лише сформувавши у студента позитивне ставлення до вивчення іноземної мови, віру у власні сили оволодіти нею та озброївши його навичками самостійного набуття знань із різних джерел, можна забезпечити подальший саморозвиток та самовдосконалення випускника вищої школи.

Викладене вище дає підстави зробити узагальнення: підготовка студентів до самостійного життя в умовах ринкових відносин потребує пошуку нових шляхів організації навчально-виховного процесу з огляду на той факт, що наша ментальність та спосіб життя значно відрізняються від європейських стандартів. Тож підвищення питомої ваги самостійної роботи студента вважаємо наступною умовою оновлення змісту іншомовної підготовки у вищому навчальному закладі.

Останнім часом у зв'язку з новими вимогами постійно змінюваної дійсності та з огляду на те, що іноземна мова розглядається як інструмент міжкультурного спілкування, в провідних університетах спостерігається паралельне впровадження культурологічного підходу до навчання іноземної мови. В.А. Сластьонін відзначає важливість культурологічного підходу до формування змісту освіти, тому що для нього гуманітарна культура – «упорядкована сукупність загальнолюдських ідей, ціннісні орієнтації та якості особистості, універсальні способи пізнання та гуманістичні технології професійної діяльності» [4, с. 28]. Що стосується широко розповсюдженого зараз комунікативного підходу до навчання, то треба мати на увазі, що, згідно з дослідженнями, проведеними фахівцями Британської Ради в Україні в період роботи над Програмою з англійської мови для професійного спілкування, лише одна третина студентів нефілологічних

спеціальностей вивчає англійську мову для подальшого усного спілкування з іноземцями; дві ж третини опитаних вивчають мову для того, щоб читати й розуміти іншомовну професійну літературу за обраним фахом, мати доступ до інформації та спілкуватись із зарубіжними колегами через Internet. Тому, на нашу думку, не слід переоцінювати переваги комунікативного підходу, беручи до уваги реальні пріоритети майбутніх фахівців. Натомість треба створити педагогічні та організаційні умови, за яких кожен студент мав би змогу свідомо обирати власний шлях опанування іноземної мови, зважаючи на перспективу подальшого працевлаштування та можливості самоосвіти. Таким чином, упровадження культурологічного підходу до навчання розглядається нами як важливий чинник оновлення змісту іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей.

Враховуючи Європейську інтеграцію України, О.О. Першукова [3] вважає необхідним і виправданим включення до змісту навчання іноземної мови тем, що відображають:

- геополітичний портрет сучасної Європи;
- політичні і соціальні європейські структури;
- історичну спадщину Європи, ідеї державності та свободи у суспільстві;
- загальноєвропейську культуру та європейське культурне розмаїття;
- багатомовність сучасної Європи та лінгвістичні права людини;
- історію розвитку ідеї єдиного загальноєвропейського дому, збереження культурного розмаїття його громадян;
- прагнення до збалансованості інтересів представників різних країн і народів Європи, до проведення спільних акцій, спрямованих на розв'язання екологічних, економічних, соціальних і політичних проблем сучасної Європи і світу.

Оскільки ідеї європейської інтеграції передбачають знайомство не тільки з культурою англійської Великої Британії, але й інших європейських країн, на заняттях слід звертати увагу студентів на той факт, що кожен народ має свою культуру, власні традиції, стиль життя, манеру спілкування, систему цінностей тощо. На прикладі вивчення англійської мови необхідно формувати загальну іншомовну компетенцію студентів, використовуючи для цього нові педагогічні підходи та освітні технології.

Зі зміною пріоритетів розвитку сучасної освіти, впровадженням культурологічного (на зміну фактологічному) підходу до навчання, зростанням інтересу до міжнародної співпраці все більшу роль у навчанні іноземної мови відіграє національно-культурний компонент.

Національно-культурний компонент змісту навчання професійної англійської мови передбачає ознайомлення студентів з культурно-побутовими особливостями, типами службових відносин, стилями управління, ієрархічного підпорядкування, манерою

спілкування та нормами комунікативної поведінки потенційних партнерів у процесі професійної діяльності. Національно-культурний компонент у навчанні професійної англійської мови базується на сформованій соціокультурній компетенції студентів, яку мали закласти знання з історії, географії, літератури, державного устрою, загальної культури та мовного етикету народів, мова яких вивчається. Посилення національно-культурного компоненту змісту навчання англійської мови вважаємо однією з необхідних умов реалізації оновлення іншомовної підготовки студентів.

Оскільки професійно орієнтоване читання є невід'ємною частиною іншомовної компетенції фахівців будь-якої галузі, необхідною умовою в організаційному плані вважаємо забезпечення студентів кожної спеціальності посібниками, що містять сучасну фахову інформацію іноземною мовою та комплекс вправ, спрямований на розширення професійного вокабуляру, формування навичок спілкування в обраній галузі. Як зазначають Т.Н. Астафурова, Ф.М. Берман, О.М. Ветохов, Н.О. Саєнко, О.Б. Тарнопольський [6], читання текстів фахового спрямування розширює можливості ефективного цільового опанування нормативного корпусу професійної інформації й ситуативно-прогнозованого специфічного ділового спілкування, сприяючи збагаченню загального й професійно орієнтованого термінологічного вокабуляра як основи плідної інтерактивної мовленнєвої діяльності студентів, а також моделюванню на заняттях тематично прогнозованих ситуацій, характерних для реальної діяльності спеціалістів певного профілю, забезпечуючи тим самим оптимальну результативність формування професійно спрямованої комунікативної мовленнєвої компетенції фахівців відповідної сфери.

Розширення знань про країну, мова якої вивчається, здійснюється, паралельно з іншими видами пізнавальної діяльності, через спеціально відібрані навчальні тексти професійного спрямування, які підпорядковані певним вимогам, серед яких виділимо:

- цілеспрямованість;
- функціональність;
- країнознавчу актуальність та адекватність;
- адаптованість;
- стимулювання інтересу студентів до іншомовної навчальної діяльності.

Оскільки накопичення й розширення знань про країну виучуваної мови відбувається в площині загальнопедагогічного процесу навчання у вищій школі, цілеспрямованість іншомовної підготовки студентів відбувається через спеціально відібраний текстовий матеріал, який має комплексно реалізувати цілі навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей: практичну, виховну, загальноосвітню та розвиваючу. Так для реалізації практичної цілі тексти повинні моделювати реальні сфери спілкування, комунікативні ситуації та презентувати мовленнєві засоби для

їх вирішення; для загальноосвітньої – бути країнознавчо інформативними й автентичними, тобто відтворювати ситуацію дійсності в країні, мова якої вивчається; для розвиваючої – сприяти розвитку пам'яті, мислення, творчої уяви студентів тощо.

Функціональність навчальних текстів полягає в тому, що вони мають відповідати своїм методичним функціям у системі навчання (презентація мовного матеріалу, навчання видам мовленнєвої діяльності, стимулювання дискусії, тексти-моделі вирішення комунікативних завдань), тобто відображати зміст навчання.

Оновлений зміст навчальних текстів має містити інформацію як про країну опановуваної мови, так і про рідну країну, зокрема, повинен навчати передавати отриману інформацію. При цьому зміст текстів про культуру іншої країни – це функціональна інформація, а саме – предмет навчального, професійного, культурного й побутового спілкування, в той час як коментар до нього – фонова інформація, яка містить відомості щодо норм та традицій спілкування, в чому й проявляється країнознавча актуальність та адекватність навчального матеріалу.

Адаптованість текстів передбачає, що вони повинні відповідати рівню знань, навичок та вмінь студентів певного етапу навчання. До параметрів, за якими визначається адаптованість тексту, можна віднести: мовленнєву форму (опис, розповідь, міркування, приватний чи діловий лист, документ, рекомендація, інструкція тощо), тему, зміст, мовний матеріал, композицію, зовнішнє оформлення та обсяг тексту. Так, для студентів розповідь виявляється найлегшою та найцікавішою формою за композицією та зовнішнім оформленням (початок події – розвиток – закінчення). Адаптованість передбачає й опору на вміння, сформовані в студентів у процесі вивчення рідної та іноземної мов у середній школі: знайомство з мовленнєвими формами, різні види роботи з текстом, уміння в рецепції та відтворенні прочитаного.

Селекція навчальних текстів, що розглядається нами з позицій фахової підготовки студентів, має сприяти стимулюванню інтересу студентів до навчальної діяльності в професійному плані та до вивчення іноземної мови. Відібрані тексти повинні бути цікаві з професійної точки зору, в них мають порушуватися питання, пов'язані з фаховим навчальним матеріалом, до того ж вони повинні відбивати прагматичні інтереси студентів з огляду на їхню майбутню професійну діяльність та бути соціально вмотивованими.

З'ясувавши педагогічні засади оновлення змісту іноземної підготовки студентів-нефілологів, розглянемо механізм реалізації оновлення змісту навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей. Нова мовна політика та проблеми оволодіння іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування потребують інших

підходів до методики викладання, удосконалення професійної та іноземної комунікативної компетенції викладачів, розробки сучасних технологій навчання. Сьогодні мовна освіта в Україні розглядається як полікультурний, полілінгвальний простір; провідні принципи її реалізації ґрунтуються на мовному й культурному плюралізмі.

Виходячи з того, що зміст навчання – це відповідь на питання «Чого навчати?», необхідно оновити змістовну наповненість занять з іноземної мови. Запропонований нами механізм реалізації оновлення змісту навчання іноземної мови передбачає:

- зміщення акцентів зі знання мови як набору окремих елементів на поняття про мову як інтегровану систему знань і вмінь. Така точка зору відображає зміну в педагогічній філософії, де навчання мови розглядається як диверсифікація мовної освіти;
- наповнення занять професійно значущою інформацією, починаючи з першого курсу;
- координацію фахової та іноземної підготовки студентів з дотриманням такого алгоритму: оволодіння професійним поняттям рідною мовою – вивчення відповідної теми іноземною мовою – виявлення різних точок зору на досліджувану проблему – вироблення власного розуміння обговорюваної теми – діалогічне тематичне іноземне спілкування в стандартних ситуаціях – використання отриманих знань у нестандартних ситуаціях;
- замість традиційного виконання вправ на засвоєння граматики та лексики – написання ділових листів, заповнення бланків, анкет, складання звітів, ведення протоколу англійською мовою з урахуванням особливостей мовного етикету, прийнятого в країні, мова якої вивчається;
- презентацію продукту (результату) навчання у вигляді складених угод, контрактів, програм конференцій, виставок, ярмарків, підготовлених бізнес-планів тощо.

Запровадження такого механізму оновлення змісту навчання іноземної мови дозволить наблизити процес засвоєння мови до реальних вимог сьогодення, коли мова вживається для вирішення спільних проблем.

Такий механізм оновлення змісту навчання професійної англійської мови наразі проходить апробацію на факультеті економічних наук Чорноморського державного університету ім. Петра Могили, де з вересня 2009/10 навчального року у двох академічних групах (212, 213) проводиться експеримент щодо підвищення рівня володіння англійською мовою за професійним спрямуванням через наповнення занять новим змістом. Проміжні результати експерименту будуть відомі за підсумками зимової сесії, але гіпотезою дослідження передбачається підвищення рівня володіння англійською мовою студентів експериментальних груп у порівнянні зі

студентами контрольних груп (211, 215) на 5-6 %. Однак уже в процесі експерименту виявлено підвищення інтересу студентів до вивчення англійської мови, що проявляється в пошуку та підготовці додаткового матеріалу до занять, широкому використанні Інтернет-ресурсів у самопідготовці та на заняттях, бажанні кращих студентів узяти участь у науковій роботі. Так, окрім оволодіння програмним матеріалом, студенти експериментальних груп зібрали, обробили та презентували на заняттях матеріали щодо щорічних Нобелівських лауреатів з економіки, здійснили маркетингове дослідження споживчого ринку сільськогосподарської продукції Миколаївщини на прикладі діяльності ЗАТ «Нібулон» та «Сандора», виконали порівняльний аналіз функцій Федеральної резервної системи США та Національного банку України. Отже, ще до аналізу проміжних результатів експерименту можна стверджувати, що механізм оновлення змісту навчання професійної англійської мови спрацьовує.

Отже, для реалізації оновлення змісту іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей необхідно:

- дотримуватися вимог Програми з англійської мови для професійного спілкування;
- забезпечити відповідність навчання європейським стандартам;
- запровадити культурологічний підхід до навчання мови;
- ширше використовувати можливості інформаційно-комунікаційних технологій для навчання

іноземної мови й розширення іншомовної компетенції студентів;

- посилити національно-культурний компонент змісту навчання англійської мови;
- оновити зміст навчальних текстів відповідно до інтересів та професійних запитів студентів;
- забезпечити студентів кожної спеціальності посібниками, що містять сучасну фахову інформацію іноземною мовою та комплекс вправ, спрямований на розширення професійного вокабуляру, формування навичок спілкування в обраній галузі;
- упроваджувати запропонований нами механізм оновлення змісту навчання професійної англійської мови.

Підсумовуючи викладене вище, зазначимо, що процес оновлення змісту навчання професійної англійської мови потребує певних зусиль як з боку керівництва кафедри англійської мови, так і з боку кожного викладача, оскільки перебування навчального процесу з мови супроводжується латентним спротивом окремих педагогів, схильністю багатьох студентів до традиційного навчання, їхнім небажанням приділяти так багато уваги самостійній роботі з англійської мови. Водночас підвищення мотивації більшості студентів експериментальних груп до вивчення професійної англійської мови, подолання мовного бар'єру налаштовує на оптимістичне сприйняття запланованих змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Кол. авторів: Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та ін. – К.: Ленвіт, 2005. – 119 с.
3. Першукова О.О. Переосмислити мету // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 116-122.
4. Сластенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М.: Магистр, 1997. – 224 с.
5. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку для делового общения. – К.: Ленвіт, 2004. – 192 с.
6. Гришкова Р.О. Міжпредметна координація у навчанні професійно спрямованої англійської мови та фахових дисциплін // Наук. праці МДГУ ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2007. – Т. 71. Вип. 58. – С. 149-154.
7. Морська Л.І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей // Іноземні мови. – 2002. – № 2. – С. 23-24.

Рецензенти: Онкович Г.В., д.пед.н., проф.;
Козлакова Г.О., д.пед.н., проф.

© Гришкова Р.О., 2009

Дата надходження статті до редколегії: 22.12.2009 р.